

Znaczenie muzyki w teatrze antycznej Grecji

- [Znaczenie muzyki w teatrze antycznej Grecji](#)

Znaczenie muzyki w teatrze antycznej Grecji

Źródło: online skills, cc0.

Ważne daty

ok. VI w. p.n.e – powstanie teatru greckiego

496-406 p.n.e. – lata życia Sofoklesa

ok. 485 - ok. 406 p.n.e. – lata życia Eurypidesa

Scenariusz lekcji dla nauczyciela

I. Muzyka w ujęciu historycznym – periodyzacja, język, właściwości i charakterystyka.

2. Starożytność (Egipt, Grecja, Rzym i in.). Uczeń:

1) wymienia i omawia funkcje muzyki (użytkowa, obrzędowa, rozrywkowa, wojskowa);

2) rozróżnia i charakteryzuje gatunki muzyczne związane z teatrem antycznym (hymn, oda).

II. Analiza i interpretacja dzieł muzycznych. Uczeń:

3. zna konteksty kulturowe i naukowe powstawania muzyki;

4. dokonuje analizy percepcyjnej, uwzględniając:

a) elementy muzyki,

b) podstawowe techniki kompozytorskie,

c) cechy stylów muzycznych,

d) strukturę gatunków i form muzycznych, ich zmiany i rozwój,

e) funkcje: np. religijna, społeczna, użytkowa, artystyczna i in.,

5. rozpoznaje cechy stylistyczne utworu reprezentującego określoną epokę muzyczną.

III. Tworzenie wypowiedzi związanych z historią i kulturą muzyczną. Uczeń:

1. wypowiada się w formie ustnej (np. dyskusja, prezentacja, debata) i/lub pisemnej (np. esej, referat) o dziełach muzycznych w oparciu o podstawową terminologię;

3. interpretuje i odczytuje w kontekście dokonań epoki wybrane dzieła muzyczne.

Nauczysz się

charakteryzować cechy dramatu greckiego;

określać etapy rozwoju teatru greckiego;

wykazywać funkcje aktorów w teatrze greckim.

Panatenaje i Wielkie Dionizje – rola muzyki

Antyczna Grecja wytworzyła wysoką kulturę muzyczną, powstałą pod wpływem innych kultur starożytnych, m.in. Egiptu, Asyrii i Babilonii. Odwoływała się do uniwersalnych wartości etycznych, czerpiąc źródła z mitów i etyki greckiej. Najważniejszymi elementami dramatu były: treść (mytos), charakter (ete), kształt zewnętrzny (ppsis), język (leksis), myśl (dianoia), muzyka (melopoia).

Muzyka nierozdzielnie związana była z uroczystościami religijnymi. W Atenach najważniejsze były Panatenaje i Wielkie Dionizje, które w VI wieku zostały rozbudowane i zawierały wiele elementów muzycznych.

Panatenaje były świętowane przez całą ludność Aten i otaczającej je krainy - Atyki - co roku w okresie letnim, natomiast szczególną odmianę tych uroczystości, zwaną Wielkimi Panatenajami, odprawiano co cztery lata. Z tej okazji tkano nową szatę przeznaczoną dla starożytnego posągu Ateny, znajdującego się w dawnej świątyni, której ruiny nadal widoczne są na Akropolu (część jej fundamentów przykrytych jest przez Erechtejon). Podczas corocznych celebracji formowała się dostojna procesja, która wyruszała spod ateńskich murów granicznych. Przy akompaniamencie muzyków i tancerzy kroczyła przez całe miasto. Jej trasa wiodła poprzez rynek - Agorę, po czym wspiniała się zboczem Akropolu.

Źródło: Landenls John, Muzyka starożytnej Grecji, Kraków 2003, s. 18

Źródło: online-skills, licencja: CC BY 3.0.

Podczas procesji śpiewano [pean](#) ku czci Apollina lub Ateny, który miał charakter dziękczynny lub zawierał prośbę o uchronienie przed niebezpieczeństwami. Wykonywany był podczas procesji do świątyni i poprzedzał go [prozodion](#). Podczas

Panatenajów oprócz części religijnych odbywały się zawody muzyczne: instrumentalistów, śpiewaków, chórów i tancerzy.

Zasób interaktywny dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/D1BzWEsZw>

Praksyteles, Apollo Sauroctonus, IV w. p.n.e., Luwr, Paryż, Francja, wikimedia.org, domena publiczna

Innym, ważniejszym świętem ateńskim, podczas którego muzyka odgrywała rolę jeszcze bardziej doniosłą były Wielkie Dionizje, odprawiane w końcu marca lub na początku kwietnia. Był to czas, gdy po zimowych sztormach morze stawało się znów żeglowne, czas, gdy wszystko „otwierało się” na nowo. Uroczystości trwały kilka dni i zawierały szereg wydarzeń muzycznych. Najważniejszym z rytuałów było procesyjne przeniesienie starożytnego posągu boga Dionizosa do granic terytorium Aten i ponowne jego „przywitanie”. Był to gest przeprosin, zadośćuczynienia za niezbyt przychylne przyjęcie, jakie zgotowało mu miasto, gdy przybył doń po raz pierwszy. Następnie posąg niesiono z powrotem do świątyni w Atenach znajdującej się na tyłach zabudowań scenicznych teatru. Wędrownicy tej towarzyszyły sprośne pieśni nawiązujące do płodnościowego charakteru rytuału. Muzyka rozległa się na wszystkich wymienionych etapach. Gdy procesja powracała do centrum miasta, odbywały się tam liczne wydarzenia o charakterze muzycznym - zawody w grze na aulosie i kitarze oraz w śpiewie.

Źródło: Landenls John, Muzyka starożytnej Grecji, Kraków 2003, s. 19

Źródło: online-skills, licencja: CC BY 3.0.

Dionizjom towarzyszyły muzyczne wydarzenia: zawody w grze na [aulosie](#) i [kitarze](#) oraz w śpiewie. Największą rozrywką było wykonywanie dytyrambów – pieśni, która w VI wieku p.n.e. przeznaczona była na chór mężczyzn lub chłopców z towarzyszeniem muzyka grającego na aulosie. Dytyramby przyczyniły się do rozwoju dramatu greckiego, który połączył poezję, muzykę i taniec.

Aulos, ok. 500 r. p.n.e., British Museum, Londyn, Wielka Brytania, wikimedia.org, domena publiczna

Fresk z muzykiem grającym na kitarze, ok. 470 r. p.n.e, Luwr, Paryż, Francja, wikimedia.org, domena publiczna

Polecenie 1

Na podstawie powyższych tekstów źródłowych porównaj Panatenaje i Wielkie Dionizja. Zwróć uwagę na rolę muzyki w obchodzonych uroczystościach.

Etapy rozwoju dramatu

Rozwój dramatu w starożytnej Grecji przypada na VI w. p.n.e. Uroczystości na cześć boga Dionizosa składały się z chóralnych śpiewów na jego cześć, którym przewodniczył koryfeusz. Takim koryfeuszem był prawdopodobnie Tespis, który wpadł na pomysł, aby jedna osoba prowadziła dialog z chórem. Był to pierwszy krok do powstania dramatu. Gatunkowo dramat przybierał formę tragiczną, komiczną i satyryczną. Do najstarszych zachowanych zabytków należy część cyklu dramatycznego Ajschylosa (525-450 p.n.e.) – tragedia *Błagalnice*. Do jego zasług należy wprowadzenie drugiego aktora w celu spotęgowania ekspresji. U dramaturga ważną rolę pełni narracja poprzedzająca akcję dramatu. Taką rolę pełnią trzy pieśni chóralne *Agamemnona* o dużym ładunku dramatycznym. Chór nie tylko śpiewał tekst, ale również gestykulował – jego taniec naśladował wydarzenia historyczne i wyrażał uczucia śpiewaków.

Sofokles (496-406 p.n.e.) dodał trzeciego aktora, do jego zasług należy stworzenie klasycznego dramatu, w którym w składzie tragedii znalazły się: wstęp (prologos), chór wchodzący (parodos), pięć epizodów dialogowych (epejsodion), oddzielonych występami chóru (stasimon), oraz pieśni końcowej chóru (exodus). W takim układzie znalazły się elementy stałe: tańce o charakterze [pantomimy](#), pochwalne hymny, pieśni miłosne i wojenne, sceny fantastyczne, postacie mityczne. Muzykę tworzyły melika i rytm, a charakter melodii zależał od zasad tonalnych i porządkujących.

Zmiany w treści dramatu wprowadził Eurypides (ok. 485 – ok. 406 p.n.e.), który poszerzył wątki mityczno-bohaterskie. Większą rangę nadał śpiewowi solowemu, który pełnił główną rolę w akcji dramatycznej, a chór pełnił rolę komentatora wydarzeń. W jego wczesnych tragediach rozbudowane monologi dotyczą przeszłości i oparte są na pieśni solowej zwanej monodią. Reprezentatywną sztuką jest powstała w końcu V wieku p.n.e. *Iona*. Dwie części sztuki zajmują dialogi, a 1/3 jest śpiewana lub inkantowana.

Autor nieznan, „Rzeźba Eurypidesa”, V w. p.n.e, Luwr, Paryż, Francja, wikimedia.org, domena publiczna (ilustracja), Eurypides, Orestes, Pierwszy chorus, wyk. Christodoulos Halaris, online-skills, CC BY 3.0

Powstanie komedii wiąże się z obchodzonym jesienią świętem winobrania zwanym Małymi Dionizjami. Było to widowisko humorystyczno – komiczne, w trakcie którego śpiewano wesołe pieśni. Antyczna komedia pozwalała aktorom na większą swobodę. U Arystofanesa pojawia się parabasis/parabaza, w której przewodnik chóru bezpośrednio zwraca się w imieniu autora do publiczności. Ważnym miejscem w teatrze greckim jest kolista przestrzeń naprzeciwko sceny zwana orchesterą. Na niej tańczono i śpiewano, później tak nazywano miejsce, na którym stał chór. Spektaklom towarzyszyły instrumenty, gdyż muzyka odgrywała bardzo ważną rolę w życiu codziennym i religijnym. Kitara, aulos i lira to najważniejsze instrumenty. W *Ptakach* Arystofanesa w 223 wersie znajduje się informacja że ktoś gra na aulosie spoza sceny. Cechą charakterystyczną komedii z V wieku jest reguła, że tańcom przewodzi auleta.

Od komosu (gr. kómos – pochód, procesja), pochodzi nazwa gatunku: komodia to dosłownie: „pieśń komosu”. Komedia rozpoczynała się zawsze prologiem, którego zadaniem było przedstawienie widzom założeń sztuki. Po nim następuje parodos, pierwsza, wstępna pieśń chóru. Chór, tradycyjnie przebrany za zwierzęta lub fantastyczne postacie, nadawał ton całej komedii. W komediach Arystofanesa rola chóru maleje na rzecz partii aktorskich. Dalej scenki mówione przeplatają się z partiami śpiewanymi. Zadaniem komedii jest ośmieszenie ludzi czy środowiska lub sytuacji. Komedie kończy pieśń chóru, zwana éksodos – wyjście.

Cztery postacie z Wazy Pronomosa. Źródło: Landenls John, Muzyka starożytnej Grecji, Kraków 2003, s. 39

Zadania

Ćwiczenie 1

Uzupełnij luki w tekście.

Najważniejszymi elementami dramatu były: treść (mytos), charakter (.....), kształt zewnętrzny (ppsis), język (leksis), myśl (dianoia), ... (melopoia).

Muzyka nierozdzielnie związana była z uroczystościami ..... W Atenach najważniejsze były ..... i Wielkie Dionizje, które w VI wieku zostały rozbudowane i zawierały wiele elementów muzycznych.

Ćwiczenie 2

Z podanych zdań zaznacz fałszywe.

- Panatenaje były świętem związanym z kultem Posejdona.
- Eurypides nadał większe znaczenie śpiewowi solowemu.
- Sofokles jako pierwszy przeciwstawił chórowi aktora.
- Kolebką teatru greckiego są Ateny.

Trwa wczytywanie danych..

[Nagranie dostępne na portalu epodreczniki.pl](https://portal.epodreczniki.pl)

Dźwięk nr 1 do zadania 3, online-skills, CC BY 3.0

Utwór nr 1 do zadania nr 3

Trwa wczytywanie danych. .

[Nagranie dostępne na portalu epodreczniki.pl](https://portal.epodreczniki.pl)

Dźwięk nr 2 do zadania 3, online-skills, CC BY 3.0

Utwór nr 2 do zadania nr 3

Ćwiczenie 3

Na podstawie nagrań, napisz nazwę instrumentu.

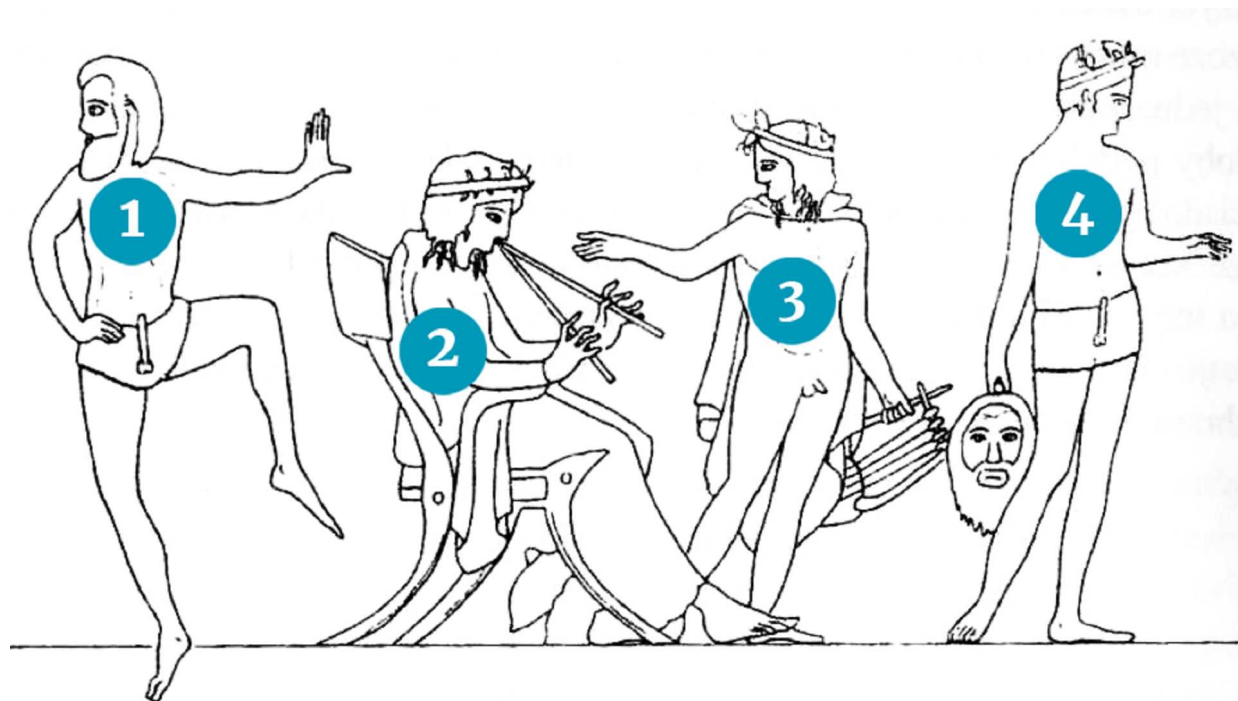
Dźwięk instrumentu nr I – .....

Dźwięk instrumentu nr II – .....

Inna wersja zadania

Ćwiczenie 4

Wskaż, która z postaci nie należy do grupy aktorów.

1, 3, 2, 4

Do grupy aktorów nie należy postać nr - .....

Inna wersja zadania

Ćwiczenie 5

Do greckich nazw, przyporządkuj ich polskie odpowiedniki.

wejście chóru, epizody chóralne, wstęp, pieśń końcowa, dialogi

prologos	
parodos	
epejsodion	
stasimon	
exodus	

Ćwiczenie 6

Ułóż imiona postaci zgodnie z chronologią.

- Eurypides
- Arystofanes
- Tespis
- Sofokles

Ćwiczenie 7

Do terminów dobierz właściwe definicje.

Rodzaj widowiska teatralnego, w którym dominuje ekspresja ciała., Uroczysta pieśń dziękczynna skierowana do Apollina., Pieśń błagalna lub dziękczynna skierowana do bogów.

Prozodion – .....

Pantomima – .....

Pean – .....

Polecenie 2

Wykaż, jakie związki zachodzą pomiędzy muzyką a teatrem greckim.

Słownik pojęć

Auleta

muzyk grający na aulosie.

Aulos

instrument muzyczny z grupy aerofonów stroikowych, popularny w starożytnej Grecji, związany tam z kultem Dionizosa.

Kitara

starogrecki instrument muzyczny z grupy chordofonów szarpanych.

Pantomima

rodzaj widowiska teatralnego, w którym dominuje ekspresja ciała.

Pean

w greckiej liryce chóralnej uroczysta pieśń dziękczynna skierowana do Apollina.

Prozodion

jeden z gatunków melicznych w starożytnej Grecji, pieśń błagalna lub dziękczynna skierowana do bogów.

Źródło pojęć:

<https://encyklopedia.pwn.pl/>

Biblioteka muzyczna

Aulos, ok. 500 r. p.n.e., British Museum, Londyn, Wielka Brytania, wikimedia.org, domena publiczna

Fresk z muzykiem grającym na kitarze, ok. 470 r. p.n.e., Luwr, Paryż, Francja, wikimedia.org, domena publiczna

Autor nieznany, „Rzeźba Eurypidesa”, V w. p.n.e., Luwr, Paryż, Francja, wikimedia.org, domena publiczna (ilustracja), Eurypides, Orestes, Pierwszy chorus, wyk. Christodoulos Halaris, online-skills, CC BY 3.0

Bibliografia

Landenls John, *Muzyka starożytnej Grecji*, Kraków 2003

Józef Chomiński, Krystyna Wilkowska-Chomińska, *Historia muzyki cz. I*, 1990